

Strand 4. Research and Doctoral Theses in Progress

L'art de Léon Hingre, dibuixant, escultor i cartellista francès del tombant del segle XIX al XX amb projecció internacional i presència a la Catalunya del Modernisme

Pau Medrano-Bigas

En part esperonades per la magnitud i la influència de l'Exposition Universelle de 1900, i participant d'un esperit renovat de modernitat i progrés, diverses empreses franceses van invertir en publicitat de manera decidida i continuada com una eina per ampliar el seu mercat. Es van multiplicar els encàrrecs als tallers d'impressió, estimulants l'activitat dels gravadors, dibuixants, il·lustradors, cartellistes, retolistes i fotògrafs encarregats de generar les imatges originals per reproduir-les. És a la franja de la fi del segle XIX i les dues primeres dècades del XX, en aquest entorn d'oportunitats gràfiques, on trobem treballant Léon Hingre.

Primers anys de Léon Hingre: de Birmingham a París

Léon Hingre neix el 1860 a Birmingham, Anglaterra, població a la qual s'havien traslladat el 1858 des de França els seus pares Louis-Théophile Hingre (1832-1911), nascut a Écouen, i Louise Victorine Dailly (1831-1899), casats el 1852 amb 19 i 18 anys respectivament. En aquesta ciutat anglesa, Louis Théophile va treballar intensament per a Elkington & Co., una important empresa local especialitzada en escultures i baixos relleus decoratius de bronze, coberteries de plata, medallons, trofeus esportius i modelatge de peces ornamentals per a reproduccions mitjançant galvanoplàstia.¹ Allà va formar part de la Birmingham Society of Artists, aleshores amb seu a New Street i, el 1860, va participar en l'Exhibition of Modern Works of Art realitzada a les seves sales, amb tres

1. Les dades biogràfiques provenen de l'arbre familiar facilitat pels seus descendents, que ha estat confrontat amb certs registres genealògics disponibles. També aporta informació sobre Louis-Théophile l'article: LEROI, Paul. "Salon de 1906", *L'Art. Revue mensuelle illustrée* (París) vol. VII, octubre de 1906, pàg. 232.

peces: *The frog asking for a king, Ducks and swan* i *Spanish fowl*.² Tenim constància del domicili familiar gràcies a la presència de Théophile al 86e Salon de Paris el maig de 1863: “George street, Clifton Place, Lozells, Birmingham”.³ El 1869, la família va tornar per instal·lar-se a París, al núm. 36 de la Rue de la Folie-Méricourt. Léon, llavors amb nou anys, seria el major de quatre germans, seguit de Clémentine (1861), nascuda també a Birmingham, i Maximilien (1868) i Marguerite (1871), nascudes a París.

Gairebé no es coneix res de la seva etapa estudiantil, més enllà que la formació artística la deu en part al seu pare. Louis-Théophile Hingre va ser un notable escultor ornamental, especialitzat en figures animals i vegetals —un aspecte que va saber transmetre al seu fill— resoltes amb un naturalisme tècnicament virtuós, generalment foses en petites figuretes de bronze i en baixos relleus de bronze i escaiola, de grans dimensions. També ens consta, tal com es recull als catàlegs del Salon de Paris —a les concises descripcions biogràfiques dels artistes inscrits—, que va rebre ensenyaments al taller de Cabanel —probablement el pintor acadèmic Alexandre Cabanel (1823-1889)—, al d’un indefinit E. Levasseur —nom de diversos pintors, gravadors i escultors actius en aquella època— i als dels no identificats Francinetti i F. Albert. Posteriorment, Léon Hingre va obtenir el títol de *dissenateur Industriel*.

La seva presentació oficial com artista

Léon Hingre, amb dinou anys, va debutar en els cercles artístics oficials exposant un oli, *Portrait de Mme F. T.*, a la 96e Exposition Officielle del Salon de Peinture celebrat al Palais des Champs-Élysées el maig de 1879. En aquest any consta domiciliat en el núm. 114 de la Rue des Rigoles, en el barri parisenc de Belleville⁴. Al maig del següent any participaria novament en el denominat llavors Salon de Peinture & de Sculpture de 1880, exposant un llenç titulat *Portrait de Mlle M. H.*, descrit com “Senyoreta amb una bata grisa i amb un bonic cabell ros solt. Està asseguda i recolzada a la seva cadira. Bo-

2. “Louis Théophile Hingre”, *Mapping the Practice and Profession of Sculpture in Britain and Ireland 1851-1951*, University of Glasgow History of Art and HATII, online database.

3. Louis-Théophile seria un assidu del Salon de Paris, Palais des Champs-Élysées, organitzat per la Société des Artistes Français, participant en vint-i-sis ocasions en les diferents edicions celebrades entre 1896 i 1910.

4. *Salon de 1879. 96e Exposition Officielle depuis l’année 1673*. París: Imprimerie Nationale, 1879, p. 129.

na execució”; el seu domicili se situa al núm. 114 de la Rue des Rigolles.⁵ Exposaria per tercera vegada deu anys més tard, el 1890, a la 108e Exposition Officielle del Salon de 1890, rebatejada com de Peinture, sculpture, architecture, gravure et lithographie. Léon va presentar dos olis: *Portrait de M. J. G.* i *Nature morte*, i amb una escultura en escaiola, *Grue couronnée*, acompanyada de l’esbós preparatori. Aquest any situa el seu domicili al núm. 133 de la Rue de Belleville de París.⁶

Repetiria presència el 1907, amb l’obra *A la laïque*, una “maqueta realitzada a l’aquarel·la i guaix per ser estampada litogràficament a nou colors”, registrat amb domicili al núm. 62 de la Rue Révebal.⁷ La seva última participació va ser a la 133e Exposition Officielle del Salon de Paris de 1920, on va mostrar un conjunt de quatre baixos relleus en forma de medallons d’escaiola: *Portrait de Mme C.*, *Portrait du capitaine de Villepars*, *Portrait du lieutenant Grévin*, i *Portrait de Th. Hingre, statuaire animalier*, un homenatge pòstum al seu pare, defallit feia una dècada.⁸

Al llarg dels darrers anys han aparegut al mercat de l’art algunes obres pictòriques seves a l’oli i a l’aquarel·la, que ens mostren la seva correcció acadèmica, com ara el retrat a l’oli d’Henri-Léon Weisse (1846-1896) modelant una peça al taller d’escultura, d’aproximadament 60 x 80 cm, signat i datat el 1891.⁹ També coneixem olis seus, subhastats per galeries prestigioses, de composicions de gènere *animalier* —*Lapins et escargots* (c. 1900); *Les vaches* (c. 1920)—, bodegons de natura morta —*Raïm, ampolla de xampany, gerra i copa*—, de paisatges —*Venècia. El Gran Canal amb vista a l’Església de Santa Maria della Salute*—, d’escenes de gènere costumista —*Le repos des chasseurs* (1897); *Enfants dans les bois d’Écouen* (c. 1900); *Charbonniers dans les*

5. *Salon de 1880. 97e Exposition Officielle depuis l’année 1673*. París: Imprimerie Nationale, 1880, pàg. 471; VÉRON, Théodore. *Dictionnaire Véron. Feu les salvants, les littérateurs et les artistes du XIXe siècle (de A à L) suivis du Salon de 1880*, pàg. 117.

París: M. Bazin; Poitiers: Véron, 1880, pàg. 117.

6. *Société des Artistes Français. Exposition annuelle des Beaux-Arts. Salon de 1890*. París: Paul Dupont, 1890, pàg. 95.

7. *Société des Artistes Français. Exposition annuelle des Beaux-Arts. Salon de 1907*. París: Imprimerie Paul Dupont, 1907, pàg. 457.

8. *Société des Artistes Français. Exposition annuelle des Beaux-Arts. Salon de 1920*. París: Lapina, 1920, pàg. 198.

9. Henri-Léon Weisse (1846-1896), nascut a Metz, La Moselle, Lorraine. Pintor paisatgista i escultor de figura humana de temàtica orientalista, anecdòtica i decorativa.

forêts de Barbizon (1910)— i al·legòric —*Dame sur une vague* o *La naissance de Vénus* (c. 1897) i *La charmeuse d’oiseaux* (c. 1898)—, així com aquarel·les i dibuixos de retrats —*Portrait d’homme à la pipe* (1899); *Portrait de traillleur Sénégalais* (1915)— i nombrosos paisatges, flors i animals destinats a imprimir-se amb format de cartell i de carta postal. Léon signa totes les seves obres, des de les pintures més acadèmiques fins als treballs més comercials com cartells, calendaris i dibuixos per a cartes postals, on apareixen també impresa la seva signatura.

Pel que fa a la seva producció escultòrica, coneixem pocs exemples, tots de figures de bronze de mida reduïda, amb fins ornamentals i signades, sense datar (c. 1898-1900), tant de certs animals —*Bulldog*; *Lévrier russe avec un lièvre*; *Singe et escargots*, cendra amb simi en un tronc amb arrels i cargols, i *Singe sur une bûche*, tots ells bronzes fosos per Louchet, París— com mostrant personatges de cos sencer, de temàtica orientalista i anecdòtica —*Falconier*, figura de falconer amb abillament florentí renaixentista i falcó, bronze daurat i ivori, 30 cm d’altura; *Le charmeur de serpent* i *Chasseur Touareg* bronzes fosos per Louchet; *Pierrot buveur*; *Arlequino*, bronze daurat—, on aplica el seu domini de la figura, de l’anatomia i de la gestualitat humana i animal.

Un camp per explorar: la il·lustració editorial

El febrer de 1880, l’influent diari republicà *Le Petit Parisien*, va afegir una capçalera al seu grup editorial: *La Vie Populaire*. La revista, autodefinida com de “romans, nouvelles, études de moeurs, fantaisies littéraires, jeux & récréations”, constava de 16 pàgines, amb una única il·lustració a la portada. La conformació del seu equip de col·laboradors va oferir, uns mesos més tard, una oportunitat a Léon Hingre.

Així, al número del diumenge 9 d’octubre de 1880, *La Vie Populaire* va presentar als seus lectors el romanç per lliuraments escrit per Aurélien Scholl titulat *Fleur d’Oranger*, ocupant la seva portada amb un dibuix d’Hingre en forma de gravat, il·lustrant un passatge de l’obra. La seva presentació pública va ser acompanyada per una crònica a *Le Petit Parisien*: “No ens oblidem de recomanar molt particularment als nostres lectors el nou dibuix inèdit de *La Vie Populaire*; destaca per la modernitat del sentiment i la delicadesa de la seva execució, que honra el seu autor, M. Léon Hingre,

un artista molt jove que no trigarà a figurar entre els primers dibuixants del nostre temps”.¹⁰ Léon comptava llavors vint anys.

Hingre va signar fins a 22 il·lustracions de portada per a *La Vie Populaire*, publicades entre el 9 d’octubre de 1880 i el 8 de maig de 1881. La majoria mostraven fets truculents, dramàtics i cridaners —escenes galants, desenganys, batalles i crims, naufragis i accidents—, una manera vistosa de captar l’atenció del possible comprador, il·lustrant les històries que se serialitzaven a les pàgines interiors. Així, Hingre va crear les il·lustracions de portada per a romanços d’autors reconeguts com Emile Zola, Ernest D’Hervilly, Léon Cladel, Paul Alexis, Catulle Mendès, Victor Henri Rochefort, Jules Claretie, Alexis Bouvier, Jules de Marthold, el ja esmentat Aurélien Scholl i altres. Als anuncis previs al número que s’havia de publicar, el nom de Léon Hingre apareixia ressaltat, convertint-se en un reclam i una garantia de sorpresa per al lector. A finals de novembre de 1880 també va il·lustrar la portada i les vinyetes interiors de l’*Almanach du Petit Parisien*, amb textos de “Jean Frolo”, pseudònim de Charles-Ange Laisant, editor fundador de *Le Petit Parisien* juntament amb Jean Dupuy.

Cal destacar, trenta anys més tard, la seva tasca com a portadista de les aventures fulletonesques del marí i pirata alemany Klaus de Windsfield “Størte Becker” i el seu vaixell a les costes del Nord d’Europa, situades entre finals del segle XIV i principis del XV. Léon Hingre va crear les portades —impreses en tricromia— dels primers 21 números de la sèrie setmanal *StørteBecker, le roi de l’océan* publicats entre el 15 de maig i finals del setembre de 1912 per Éditions A. Eichler de París, la filial gal·la de l’editor de Dresden Alwin Eichler.¹¹ Es tractava de novel·les barates de literatura popular, d’episodis independents, en la línia de les llavors en voga *dime novels* estatunidenques en al·lusió al preu: un *dime* era la moneda de 10 cèntims de dòlar —el preu de portada de les novel·les populars il·lustrades per Hingre era de 10 cèntims de franc— que oferien aventures exòtiques plenes d’acció. Per afavorir la seva acollida al mercat francès, aquests números estaven escrits per Jean Alexandre Petithuguenin, especialista en el gènere, i comptaven amb les portades d’Hingre, tots dos autors locals, encara que probablement es van imprimir a Alemanya. Els deu primers números de la sèrie van ser

10. “A ce propos...”, *Le Petit Parisien* (París), 1 d’octubre de 1880, pàg. 3.

11. Anunci publicat a *L’Écho du Nord* (Lille), 14 de maig de 1912, pàg. 6.

posteriorment traduïts, impresos i distribuïts per Eichler el 1914 per al mercat otomà,¹² mantenint els dibuixos de les portades d'Hingre reproduïts a una mida menor i a una sola tinta.

Léon Hingre també es va ocupar de les portades dels dos primers números d'una nova sèrie de gènere policíac protagonitzada per una detectiva: *Ethel King, le Nick Carter féminin*, amb textos de Petithuguenin i portades impreses en tricromia. Va ser publicada per Eichler el desembre de 1911. L'editorial va ser confiscada i tancada pel Govern francès el 1914 com a resposta a les creixents hostilitats entre Alemanya i França que desembocarien a la Gran Guerra.

Canvis personals i noves oportunitats

El 13 de febrer de 1892, Léon Hingre va contreure matrimoni amb Camille Reiser (1865-1945) a París. Fruit d'aquesta unió naixeria, el 1905, la seva filla Léone; és vora aquest mateix any que Léon Hingre se separa de la seva dona. Desconeixem els detalls d'aquesta decisió, el que sí que sabem és que la relació entre Léon i el seu pare es va mantenir de manera cordial, fins a la mort de Théophile, el 1911. Camille Reiser i Léone, domiciliades al núm. 13, pis 7 de la Rue des Bois de París, van continuar vivint juntes com certifiquen els censos entre 1926 i 1936 consultats. Camille Reiser va traspasar el 1945 i Léone Hingre, que mai coneixeria el seu pare, seria enterrada sense descendència el 1997 a Domont, vila veïna d'Écouen, a Val d'Oise.¹³

Vora l'any 1897, Léon comença a orientar el seu interès cap a un fenomen puixant a França i més enllà de les seves fronteres, el cartellisme, en què aconseguiria protagonisme. Sabem per les ressenyes de la premsa que León va participar en el concurs dels cartells de promoció de la marca francesa de l'antisèptic i detergent Bi-Borax Oriental convocat el juny de 1897, al qual es van presentar 491 projectes de cartell. A banda dels

12. Agraïxo les informacions aportades per Rimmer Sterk, expert en literatura popular

13. Archives de Paris. Naissances 1903-1912 i Acte de Naissance n.º 2224 dressé le 30/09/1905 au 19e arrondissement avec mention marginale du décès, vue 22/31. Censos consultats de 1926, 1931 i 1936: Recensement de population, Paris, 19e arrondissement, quartier d'Amérique, Archives de Paris.

vuit finalistes, 46 artistes van ser guardonats amb una menció honorífica, estant Hingre entre ells.¹⁴

Època de transició: la irrupció del cartellisme Art Nouveau

Entre 1890 i principis del nou segle, Léon va iniciar una intensa col·laboració amb diferents tallers d'impressió litogràfica, en què el seu estil es nodreix de les aportacions d'una de les figures de referència del cartellisme publicitari, el txec establert a París Alphonse Mucha (1860-1939), tots dos nascuts el mateix any. “*Le style Mucha*” s’havia convertit en una marca reconeixible i en un recurs ideal per abordar els encàrrecs publicitaris d’aquells productes exclusius i elegants dirigits a nodrir l’opulència burgesa pròpia de la Belle Époque.

Altres figures destacades del cartellisme internacional, com el belga Henry Privat-Livemont (1861-1936), el suís Eugène Grasset (1845-1917) i el francès Henri Thiriet (1873-1946), entre altres, van aplicar aquest enfocament més al·legòric ple de deveses abillades amb vestimentes clàssiques. A Catalunya van excel·lir dues figures d'aquest tipus de cartell artístic decoratiu: Alexandre de Riquer i Ynglada (1856-1920) i Gaspar Camps i Junyent (1874-1942), cadascun amb les seves particularitats.

Léon Hingre va gaudir de gran consideració entre una sèrie d'impressors que buscaven resoldre amb elegància els seus encàrrecs de cartells publicitaris i calendaris promocionals; testimoni d'aquest respecte és la presència ineludible de la seva signatura a tots els treballs que va realitzar. Així es pot comprovar en la sèrie de tres il·lustracions per als cartells-calendaris de *Breger & Javal* de 1899, 1900 i 1901, empresa parisenca especialitzada en impressions litogràfiques i en cromolitografies sobre metall. Hi ha un altre calendari de *Breger & Javal* *Les chasseuses de papillons* (c. 1898-1900) diferent dels anteriors, mostrant dues nimfes alades envoltades de belles papallones, un motiu que va tenir la seva aplicació, amb modificacions, en ventalls de seda pintats delicadament a mà i signats per Léon Hingre —que suposem del mateix període—, dels quals es coneixen quatre models diferents.

14. “Faits et documents”, *L'Estampe et l’Affiche* (París), 15 d’octubre de 1897, pàg. 14.

El mateix estil el va aplicar als calendaris *Maison Universelle* i *Nouvelles Galeries* (1901), tots dos idèntics excepte en la llegenda, impresos per Léopold Verger & Cie, París, editora de cartes postals, llibres i material gràfic, amb seu a Nimes i que va ser l'impressor de gran part dels cartells d'Hingre d'aquells anys. Exemples en són el cartell *Le Déjeuner Olibet. Biscuit légèrement salé* (c. 1898) per a la casa parisenca de galetes Biscuits Olibet, i el de *Parfumerie Violet "A la Reine des Abelles"* (c. 1900), per a la casa de perfums i essències —adapatat com a anunci, va ocupar a pàgina sencera la contraportada de la glamurosa revista novaïorquesa *The Theatre. An illustrated magazine of theatrical and musical life* l'octubre del 1904.

Realitzats entre 1898 i 1904, hi afegim els cartells per a les tintes d'impremta *LaFlèche Bréhamm* de París, per a les tintes d'escriptori *Encres Antoine*, per al cacau en pols a la tassa *Chocolat Carpentier. Confiserie universelle* (c. 1900) i *La charmeuse d'oiseaux* (c. 1900), obsequiat pels grans magatzems Au Soldat Laboreur de París. El cartell *Bières l'Atlantique* (c. 1900), amb una figura femenina emmarcada per orles decoratives, es va utilitzar també per anunciar l'*Elixir de Cuba* de la destil·leria belga E. Theunis-Derycke i per a la cervesa *Webel* de les Brasseries Saint Eloi de Tours.

Coneixem diferents versions d'un mateix model de cartell de 1902 amb una preciosa il·lustració del bust d'una dona de perfil, engalanada amb joies i flors, imprès cromolitogràficament a diverses tintes, incloent-hi estampats daurats: es tracta del cartell *Carpentier-Deny*, comerç de papers pintats a París i Metz, i tres variants per a uns grans magatzems parisencs i les seves sucursals a diferents ciutats franceses, per exemple *Grands Magasins Paris-Toulouse*. Un cas similar és el del cartell *Chaussures Raoul* de 1901-1903 utilitzat per La Société Generale des Chaussures Françaises per anunciar —canviant el lema en cada cas— les botigues de calçat Chaussures Raoul, Cordonnerie du High Life i La Gran Cordonnerie, entre altres.

El cartell transfronterer: París, Londres, Barcelona

Potser el més famós dels cartells de Léon Hingre va ser *Champagne Théophile Roederer & Co.* (c. 1898), imprès per la Société d'Impressions d'Art Industriel de París, que mostrava una dona alçant els braços amb una safata sobre la qual reposa una característica copa ampla de xampany. El reclam va ser dissenyat per a la promoció de l'empresa

francesa productora de xampany amb sucursals comercials a capitals com París, Londres o Nova York. El cartell va tenir gran repercussió més enllà de les fronteres franceses, ja que va ser reproduït, a pàgina sencera i a una tinta, a la revista britànica de referència *The Poster*, el febrer de 1900. El març de 1901, el cartell es va exposar a la Secció Francesa de la International Poster Academy and Advertisers' Exhibition celebrada al Crystal Palace de Londres,¹⁵ acompanyant obres dels grans noms del cartellisme gal i d'artistes forans establerts a París, com els francesos Chéret, Toulouse-Lautrec, Métivet, Jossot i Bouisset, el txec Mucha, els suïssos Steinlen i Grasset, el belga Meunier, el romanès Jean de Paléologue "Pal", el nascut a Moscou Emmanuel Poiré "Caran d'Ache", entre d'altres. Aprofundint en la seva presència al mercat britànic, podem veure el cartell d'Hingre per al xampany francès importat en un anunci del 1904, publicat a pàgina sencera al programa de funcions d'aquell any (mes de novembre) de l'Adelphi Theatre, al West End londinenc.

La imatge d'aquest cartell es va utilitzar en certs suports publicitaris al mercat francès, com ara menús i cartes de restaurants, tant en luxoses impressions cromolitogràfiques a diverses tintes i estampats daurats com en versions monocromes més humils i de dimensions menors. Per a la mateixa marca, Hingre va crear una altra il·lustració també per a menús, presentant una escena amb tres personatges aristocràtics gaudint del xampany; aquesta mateixa composició va traspasar l'Atlàntic i va ser feta servir per promocionar el producte al mercat sud-americà, convertida en anunci de revista de pàgina sencera.¹⁶

El cartell *Champagne Théophile Roederer & Co* d'Hingre, de gran impacte al seu moment, va ser imitat per altres artistes contemporanis seus. Destaquem el cartell *Soaps & Perfumes Erasmic*, signat pel cartellista britànic Hal Hurst (1865-1938), present a diferents mostres al Regne Unit. Al mercat català, l'empresa Jaume Estrader i Cia., fabricant de xocolata i bombons de Barcelona, va utilitzar un cartell per anunciar-se, d'autor anònim (c. 1902), estampat cromolitogràficament sobre metall per De Andreis, amb seu a Badalona, on les similituds quant a la figura, els ornaments florals i el conjunt són més que evidents.

15. *Poster Academy and advertisers' exhibition. Official catalogue. Crystal Palace, march 1901.* Londres: Avenue Press, 1901, pàg. 19.

16. Anunci a la revista *Caras y Caretas* (Buenos Aires), 7 de juliol de 1900.

Presència d'Hingre a la col·lecció Plandiura

A la Catalunya del debut del segle XX, a l'apogeu del Modernisme i de la febre cartellística, la revista *Pluma y Lápiz*, *semanario hispano-americano de literatura y arte* (1900-1905), editada a Barcelona i escrita en castellà, reproduïa a tricromia cartells d'artistes locals i estrangers a la seva contraportada, una proposta iniciada el novembre de 1900 i que es va mantenir fins al maig de 1903, comptant un total de 128 cartells; tres estaven signats per Léon Hingre, donant a conèixer el treball d'aquest artista francès als seus lectors.¹⁷ Els cartells reproduïts formaven part de la col·lecció personal del jove empresari barceloní Lluís Plandiura i Pou (1882-1956), gran amant de l'art del cartell i promotor de la seva difusió. De fet, els cartells d'Hingre havien participat en tres de les més importants exposicions de cartells celebrades a Catalunya, de forma consecutiva: a l'octubre-novembre de 1901 a la Primera Exposició de Cartells de la col·lecció Plandiura a les sales del Cercle Artístic de Sant Lluc —de la qual hi ha testimoni fotogràfic—; al juny-setembre de 1902 al Centre de Lectura de Reus; i al gener-febrer de 1903 a la Segona Exposició de Cartells de la col·lecció Plandiura, al Cercle Artístic de Barcelona.¹⁸

Finalment, Léon va realitzar aquests anys per al mercat francès, a l'estil de Mucha, la sèrie de dibuixos monocroms *Femmes et Fleurs* (c. 1901) —almenys vuit models diferents—, reproduïts en format de carta postal per l'editor i impressor Theo Stroefer, de Nuremberg, així com alguna incursió al sector de la publicitat, com mostra la carta postal *Bretelles Hygiéniques Charles Guyot* (c. 1900) de París, en què una figura femenina al·legòrica presenta els tirants anunciats.

L'art de les cartes postals i la caricatura

Durant la primera dècada després del canvi de segle, Léon abandona l'estil decoratiu que havia caracteritzat la seva producció cartellística, bolcant-se en una nova faceta: la il·lustració aplicada en sèries de cartes postals i estampes promocionals. És en aquests

17. Els cartells publicats a la contraportada de la revista *Pluma y Lápiz* són: *Champagne Théophile Roederer*, 18 de novembre de 1900; *LaFlèche Bréham*, 28 de juliol de 1901; *Parfumerie Violet*, 22 de març de 1903.

18. La col·lecció Plandiura va ser adquirida per l'Ajuntament de Barcelona el 1903 i avui forma part del fons del Museu Nacional d'Art de Catalunya-MNAC. Creiem que aquests tres cartells concrets no es van incloure a la venda.

anys quan l'Edat d'Or d'aquest suport efímer de correspondència es viu intensament, inaugurada amb el canvi de segle i que es perllongaria fins a iniciats els anys vint.

Léon Hingre fa servir un estil que, de vegades, recorre a l'estilització i a la caricatura — més continguda o més expressiva i histriònica—, adequant-se a la temàtica humorística de les seves propostes. L'actitud de Léon és la d'artistes coetanis seus, il·lustradors caricaturistes com Eugène Ogé (1861-1936), Marcellin Auzolle (1862-1942), Marius Rossillon "O'Galop" (1867-1946) i Albert Guillaume (1873-1942), tots ells molt actius creant cartells i cartes postals de to humorístic.

En una primera etapa, que comprèn el període 1905-1912, Léon —domiciliat, almenys entre 1908-1911, al núm. 62 de la Rue de Rebeval de París—,¹⁹ va realitzar diverses sèries remarcables. La primera, *Matrimoine et pipe* (c. 1907), dividida en sis postals cromolitogràfiques, mostra les escenes còmiques —resoltes en un estil marcadament caricaturesc— que se succeeixen entre un matrimoni, generades pel regal d'una nova pipa de fumar.

Per a les següents sèries, Léon va utilitzar dos elements humorístics de provada eficàcia: les figures infantils i els animals. Aquest esperit *animalier*, heretat del seu pare, és present tant en la seva primerenca obra escultòrica com en els seus encàrrecs posteriors com a il·lustrador comercial. Des d'un naturalisme sense artificis a la reinterpretació caricaturitzada i humanitzada, la fauna i la flora prenen gran protagonisme a l'obra de Léon Hingre. Així són les dues sèries de sis cartes postals litogràfiques cadascuna, la folklòrica *Enfants en costumes regionaux et animaux* (c. 1907), i la patriòtica *Les Nations* (c. 1910) que retrata grups de nens abillats amb vestimentes típiques de cada país: França, Holanda, Anglaterra, Itàlia i Rússia.

La sèrie *Famille de Rats Humanisés* (c. 1910) la formen cinc postals cromolitogràfiques que mostren diferents moments de la vida d'una família de rates —pare, mare, fill i filla— que apareix retratada amb roba i actituds humanes.

A la sèrie de vuit precioses estampes cromolitogràfiques de gran format *Les animaux humanisés* (1909, 21 x 15 cm), editades pels grans magatzems Au Bon Marché de París

19. Així consta a l'*Annuaire Paris-Hachette* de París dels anys 1908, 1909, 1911 i 1913.

com eix de la seva estratègia per atraure i fidelitzar la clientela —especialment famílies amb nens—, Léon presenta composicions corals d'animals de granja amb vestimentes i comportaments humans. Bous i vaques, mules i porcs, carners i cabres, llebres i conills, oques, galls dindi i gallines protagonitzen escenes quotidianes: *L'école*, una classe a l'escola, *La noce*, un casament o *La fanfare*, una desfilada festiva amb animals músics.

Les Chasses d'Onésime Toto dans l'Afrique Centrale (1911) és una sèrie de sis estampes cromolitogràfiques de gran format, editades també per Au Bon Marché, que retraten les aventures africanes de caça major d'Onésime Toto, un burgès aventurer originari de Marsella. L'actitud colonial i el racisme inherent, així com l'activitat cinegètica entesa com a oci, són testimonis d'una època. Al dors de cada estampa hi ha una carta d'Onésime —diferent en cada cas— dirigida al seu amic a França relatant-li les seves gestes, com si fos un diari personal. Léon Hingre rendeix tribut al llibre *Aventures prodigieuses de Tartarin de Tarascon* (1872) de l'escriptor naturalista Alphonse Daudet, una obra plena d'humor i fantasia.

El cartellisme de to humorístic

El 1911, Léon Hingre crea un cartell per al fabricant francès de pneumàtics Michelin. La proposta responia a l'habitual crida pública de l'empresa animant els artistes locals a presentar projectes publicitaris, en aquest cas per anunciar els pneumàtics de bicicleta sota el lema "*Pneu vélo Michelin: le meilleur, le moins cher*". El cartell recrea una escena nocturna, a la llum d'una lluna plena somrient, inspirada en dos dels protagonistes de la Commedia dell'Arte, el trist Pierrot i la bella Colombina, als quals s'afegeix Bibendum, el personatge publicitari de Michelin. La mascota Bibendum i Colombina escapen junts a bord d'una bicicleta equipada amb els pneumàtics Michelin invulnerables: res no els pot aturar. Al fons de l'escena, un accidentat Pierrot intenta perseguir-los en va, ja que els pneumàtics de la seva bicicleta — d'una marca no identificada— no resisteixen l'esforç.

Aquesta no va ser la primera vegada que Hingre va recórrer a aquests personatges. També ho va fer al cartell humorístic per al concessionari d'automòbils, bicicletes, màquines de cosir i recanvis *Louis Martin, Ancienne Maison Marius Boyer* (1907) d'Avinyó. La composició mostra un automòbil en vista frontal contenint personatges de

la Commedia dell'Arte: Arlequí i Colombina, fent-se un petó a la part posterior i, al volant, el que sembla ser Capità al costat d'un Cupido de copilot— amb la lluna somrient de fons. Un altre cartell seu, *Absinthe de Pontarlier*. H. Denise Jeune (c. 1910), ens presenta Pierrot festejant Colombina mentre, en un segon pla, el seu rival Arlequí brinda amb un altre comensal; es tracta d'un anunci de l'absenta elaborada per la destil·leria Deniset-Klainguer de Pontarlier.

Altres cartells de begudes amb toc humorístic són *Biére Damitio* (c. 1906-1912), per a l'elaborador de cervesa de Pontarlier, que mostra un gall indigent en actituds humanes —fumant, amb barret, armilla, polaines i sabates foradades— que subjecta unes ampolles de cervesa sota les ales; es tracta de la caricatura en forma de mascota del gall, símbol de la marca, registrada el 1905. Destaca el cartell apaïsat amb una escena de jocs infantils amb gats, gossos i oques esvalotades, per a la cervesera *Brasserie du Cardinal (Friburg)* (c. 1910). També és el cas del cartell *Champagne Miller-Caqué & Fils* (c. 1910), elaboradors de Mareuil-sur-Ay, Marne, que mostra una escena de la conquesta de l'Àrtic, amb vaixell i trineus i uns pingüins perplexos davant d'una ampolla de xampany. Un somrient soldat zuau de les tropes colonials franceses, en uniforme militar de campanya i carregat d'ampolles, ens presenta el licor *Amer Picon, le plus riche en quinquina* (c. 1915).

Finalment, destaquem una obra que a ulls d'avui dia ens sembla inapropiada. Es tracta d'un cartell amb calendari, en què un nen en edat escolar, que ha deixat a terra la gorra i la cartera amb els llibres, consumeix una cigarreta cargolada amb el paper de fumar *Riz La Croix* (1908).

Llums i ombres de la Gran Guerra

El 1915, iniciada la Primera Guerra Mundial, Léon realitza *Caricatures humoristiques militaires*, una sèrie d'entre quinze i vint cartes postals il·lustrades amb caricatures que retraten diferents situacions humorístiques que tenen lloc en les activitats dels camps i en la relació entre comandaments, soldats i reclutes. Les postals van ser editades per La Lithographie Parisienne i impreses cromolitogràficament a dues tintes: negre i vermell.

També el 1915, Léon va abordar un altre tipus d'encàrrecs adequant el seu estil a un dibuix més realista, com es pot observar a *La Grande Guerre*, una sèrie d'entre vint i trenta cartes postals de temàtica militar editades per Léopold Verger i impreses en quadricromia. S'hi retrata individualment diferents soldats dels exèrcits aliats de la Primera Guerra Mundial —francesos, belgues, britànics, serbis, russos, italians...— amb els seus uniformes distintius.

El 1914 i 1915, Léon va treballar per a l'editor de postals Armand Noyer de París a la sèrie *Galerie Patriotique*, una extensa sèrie de cartes postals monocromes de temàtica militar, antigermàniques i d'exaltació patriòtica, amb escenes cruentes de batalles de la Primera Guerra Mundial. Léon Hingre va realitzar per a la sèrie, almenys, tres il·lustracions amb figures al·legòriques —*L'étoile de France nous les boutrons dehors!* i *La France honore ses enfants*— i prop d'una desena de postals de batalles —*Un motocycliste tuant ou blessant 6 allemands* i *Prise d'une tranchée allemande*, entre altres—, recorrent a un estil de dibuix realista i de factura acadèmica plasmat amb la riquesa de matisos pròpia de la tècnica de l'aiguada i reproduïdes en fototípia amb gran qualitat i detall.

Cartes postals d'imatges complaents

El final de la Guerra va suposar per a Léon Hingre l'inici d'una intensa producció d'il·lustracions per a cartes postals —totes es poden datar entre 1918 i principis dels anys vint— que es poden adscriure a tres grans temàtiques: paisatgística, floral i animalista. La gran difusió d'aquestes sèries de postals es deu, en part, a la reproducció basada en la impressió òfset en quadricromia, tècnica més econòmica que la litogràfica i la fototípia; en alguns casos, la llegenda del dors està impresa en tres idiomes —francès, anglès i italià—, com passa en alguns tiratges de la sèrie dedicada a les flors més belles: *Les plus belles fleurs / The most beautiful flowers / I piu bel fiori*.

La llarga sèrie de cartes postals *Paysage par Hingre* (c. 1918), editada per Armand Noyer, consta d'una trentena de postals en formats horitzontals i verticals. El conjunt presenta diferents escenaris en què l'ésser humà s'integra a la natura, hi estan representades les diferents estacions de l'any, la incidència dels agents atmosfèrics i els diferents moments del dia. Exemples d'això són les marines amb vaixells navegant, homes i do-

nes treballant al bosc i al camp, a riberes i rius, acompanyats d'animals i fent activitats com el pasturatge, la caça i la pesca. L'estil general utilitzat remet a la pintura naturalista francesa de gènere paisatgístic i costumista, amb un cert aire idíl·lic, també es recorre a temes propis del romanticisme pictòric com el dramatisme i l'èpica d'un vaixell de vela enfrontat a la fúria de la tempesta.

Les plus belles fleurs / Les fleurs que nous aimons (c. 1918) és una sèrie d'almenys una quinzena de cartes postals de format vertical amb rams i motius florals —*Anémones, Rose Maréchal Niel, Glaiel*—, publicades per Édition SID de París. Dins del mateix estil de bodegó naturalista floral trobem dues sèries més que incorporen el recurs animalista tan propi d'Hingre: *Un gracieux porte-bonheur (Souris et fleurs)* i *Oiseaux et fleurs*. La primera, una sèrie de prop de mitja dotzena de postals editades de nou per Édition SID, emparella flors —pensaments, roses, margarides, clavells— i ratolins blancs, que adopten actituds humanes. La segona, editada per Édition Hérald de París, retrata diferents espècies ornitològiques de camp com mallarengues, cadernereres i pinsans niant amb els seus pollets entre mates florals.

Una versió d'aquests ratolins blancs, lleugerament més caricaturitzada, es repeteix a *Fantaisie & Chrome (Mariage d'une souris)*, la sèrie de mitja dotzena de postals horitzontals editades per Armand Noyer, que mostra un grup d'entre sis i deu rosegadors —acompanyats de dos trèvols de quatre fulles— al camp, protagonitzant celebracions i activitats socials típicament humanes.

Recapitulació

El catàleg dels artistes inscrits al Saló de París del 1920 ens dona una pista sobre la darrera direcció coneguda de Léon Hingre: apareix domiciliat a Rue de Meaux, Villeparisis (Seine-et-Marne). El 1926, Léon, amb seixanta-sis anys, realitza la donació d'un conjunt d'obres del seu pare Louis-Théophile Hingre a la vila d'Écouen, on havia nascut. Aquesta és la darrera referència que s'ha pogut localitzar de l'artista.

L'extens llegat d'obres creades per Léon Hingre i la seva qualitat gràfica contrasta amb el desconeixement que hi ha sobre l'artista. També sorprèn la confusió respecte a l'autoria de les seves escultures, dibuixos, pintures, il·lustracions editorials, cartells, anuncis, menús, cromos, cartes postals, ventalls, anuncis i altres tipus de material imprès; són sovint atribuïts erròniament al seu pare, que es va dedicar exclusivament a l'escultura. Al llarg de la investigació plasmada en aquest article, s'han respost a algunes incògnites recurrent a fonts de diferent naturalesa, ja que no hi ha pràcticament registres i degut a la manca de seguiment sobre la seva vida i obra per part dels mitjans escrits de l'època. A través de les memòries familiars i la transmissió oral dels testimonis generacionals — el pas del temps dona retalls imprecisos i, a voltes, inconsistents—, s'han pogut resoldre certs dubtes adscrits a l'àmbit privat, per la qual cosa agraeixo la implicació i l'ajuda entusiasta de Marcel Coursimault (descendent d'una de les branques familiars dels Hingre) i dels membres de l'Association Théophile et Léon Hingre d'Écouen, de la qual en formo part.

A més del silenci de diaris i revistes, sorprèn l'absència de Léon Hingre en certs cicles artístics. Per exemple, malgrat practicar el dibuix humorístic —inclosa la humanització d'animals—, Hingre no es va relacionar amb els artistes humoristes que es van prodigar a les nombroses capçaleres satíriques franceses del canvi de segle, punt de trobada d'una llarga llista de dibuixants de la seva mateixa generació.

La investigació continua oberta a l'espera de trobar noves fonts que ens aportin més informació de la seva activitat en els seus darrers anys, a més de completar les llacunes que hi ha sobre anys anteriors, incloent-hi el lloc i la data del seu decés i una imatge — autoretrat o retrat, dibuixat o fotogràfic— que ens permeti posar rostre a aquest misteriós artista.

Curriculum Vitae

Pau Medrano-Bigas (Barcelona, 1965) is a graphic designer and art director in the publishing and advertising field. In the academic sector, he holds a PhD in Fine Arts, specializing in Graphic Design, from the University of Barcelona. For fifteen years, he has combined his work as a designer with academic teaching at the Grau en Disseny at the

University of Barcelona and, recently, at the Grau en Disseny in Elisava Design Faculty (University of Vic-Central University of Catalonia). His field of research covers the beginnings of graphic design and the advertising and publishing activity of Catalan cartoonists, illustrators and graphic artists, and from other countries, between 1880s and 1930s He also devotes his interest to graphic brands and mascots-advertising characters of the advertising imaginary. He has published numerous articles on these topics.